

RÈQUIEM PEL LLIUREMERCAT

CAP A LA UTOPIA POSTCAPITALISTA

WIM DIERCKXSENS

San José de Costa Rica

Davant la crisi econòmica mundial, que es compara amb la Gran Depressió dels anys trenta del segle passat, apareix la pregunta de si el lliure joc de mercat durà el món a una crisi terminal del sistema capitalista, o si fins i tot s'entrelluca una nova civilització. Cada crisi és una oportunitat, i algú o altre l'explotarà. La gran crisi pot ser l'oportunitat per emmarcar l'economia en un complex d'altres relacions socials, que es basen en principis de solidaritat, democràcia, justícia social i hi podem afegir avui en dia, sostenibilitat ecològica. La qüestió és la següent: el capitalisme se'n sortirà una vegada més amb la seva? O més aviat, ¿serà aquest el darrer fracàs dels mercats no reglamentats el catalitzador necessari per tal que el món reivindiqui una altra civilització?

Amb això ressurgeix la utopia d'un postcapitalisme. Ens trobem contradictòriament davant d'una època de molta esperança en un entorn de molta inseguretat. A partir de la crisi financera internacional, els bancs centrals i els governs han intervingut amb milers i milers de milions de dòlars per tal que el propi sistema capitalista no es col·lapsi. S'intenta intervenir a tota costa perquè no s'enfonsi cap banc gran, amb la finalitat d'evitar el col·lapse del propi sistema financer internacional. En essència això significa que els guanys del sistema bancari es privatitzen, mentre que la societat ha d'assumir els costos de les seves pèrdues astronòmiques. Bancs petits o mitjans es poden col·lapsar per ser absorbits pels més grans, i així fomentar encara més la concentració de la riquesa. No obstant això, l'extrema concentració de riquesa en un món que trontolla, funciona alhora com a dinamita política per reivindicar una altra civilització.

És molt gran el contrast en el comportament davant el *Deute Extern* dels països pobres, i davant

el deute milionari de l'elit financera internacional. Quan el deute extern dels països perifèrics arribava a límits que el feien impagable, no hi havia cap perdó: s'aplicaven tota mena de polítiques d'ajustament, que fonamentaven la concentració cada vegada més greu de l'ingrés tant dintre dels països com entre ells. Fins i tot es va canviar el *parenostre* per aconseguir-ho: els deutes dels pobres no es perdonen, i s'han de pagar, encara que això impliqui un genocidi lent. Davant del deute dels pobres, el credo liberal és la *no intervenció*. En canvi, quan l'elit financera corre perill d'arruïnar-se per jocs especulatius multimilionaris irresponsables, els mateixos poderosos demanen una intervenció immediata de l'Estat, i a gran escala.

La crisi financera ha posat en perill el sistema financer internacional i mena a una crisi en l'economia real a nivell internacional, és a dir, desemboca en una llarga recessió a escala mundial. Aquesta amenaça d'una altra depressió mundial reanima molt la discussió al voltant de la necessitat d'una regulació econòmica. L'actual crisi econòmica avui va acompanyada per una crisi ecològica i de recursos naturals. El segle XXI és una etapa d'esgotament de les matèries primeres, i aquesta realitat configura una nova situació i un dilema greu per a l'economia. La regulació econòmica demana aleshores també una regulació ecològica.

No hi ha prou recursos naturals per mantenir l'actual estil occidental de vida; avui en dia el 20% de la població mundial, concentrada al Nord, consumeix el 80% dels recursos naturals. Amb el lliure joc de mercat, la classe consumista responsable del desequilibri ecològic i de l'escalfament planetari, ha esdevingut més rica a costa de les grans majories. El seu estil de vida va causar la sobreexplotació dels recursos naturals, en particular dels recursos fòssils,

concentrats al Sud. Això va afectar totes les regions del món, però es va notar més intensament a les zones perifèriques. L'ascens dels preus dels minerals condueix a una deformació de l'estructura econòmica dels països que els posseeixen. Els nivells d'inflació dels productes agrícoles, a partir del foment dels biocombustibles, posa en perill la majoria d'aquests països.

Com que les majors reserves de recursos naturals es troben al Sud, els països dominants se les disputen ferotgement. Això ja va generar guerres que tendeixen a ampliar-se a d'altres regions del planeta. La guerra ha estat històricament l'instrument que el sistema capitalista no ha dubtat d'emprar per apropiarse dels recursos naturals, en particular els energètics, i actualment ni tan sols es descarta l'ús de l'arma nuclear. La regió llatinoamericana no està pas al marge d'aquesta estratègia geopolítica. La guerra genera crisi política a nivell internacional. Hi ha crisi d'estat en haver-hi crisi econòmica sense resposta adient per al capital. La ciutadania es qüestiona la ineptitud dels seus governs per solucionar els seus problemes, etc.

Amb les crisis anteriors es fomenta el debat que fa prevaldre l'interès general per sobre dels interessos particulars. Allò anterior demana intervenció i regulació fins i tot a nivell planetari. La recerca d'una alternativa al neoliberalisme fomenta la possibilitat i necessitat d'una altra racionalitat econòmica que porta el debat a noves formes de socialisme. La globalització no tan sols va gestar aquesta possibilitat en abstracte, sinó que les creixents contradiccions també la faran possible i necessària.

La mediació entre el mercat i la planificació, per si mateixa, no obstant això, no garanteix pas un postcapitalisme. És possible imaginar-se un nou ordre econòmic a nivell internacional amb una economia planificada que reorienti les inversions cap a l'àmbit productiu amb l'objectiu de garantir el creixement econòmic sostingut i en conseqüència l'acumulació en l'economia real. Això implica una assignació global dels recursos naturals finits, la diversificació industrial planificada a escala mundial, assignant no només recursos naturals, sinó també l'ús més

efectiu de capital i mà d'obra. Aquesta regulació mundial es transformaria en un aparell burocràtic centralitzador per formular i dur a terme el pla per perpetuar l'acumulació de capital, sense interpel·lació estructural de la ciutadania. La veu del lliure mercat es substitueix per la d'una regulació mundial aparentment en nom de la ciutadania, encara que en essència és per a una elit transnacional que en darrera instància dissenya i executa el pla, sense participació real o interpel·lació de la pròpia ciutadania.

No obstant això, ens podem preguntar si l'acció política pot adquirir encara la forma d'una intervenció en l'economia, a partir de la conciliació entre l'interès privat i el de la ciutadania, respectant el guany privat com la darrera paraula. Actualment hi ha una crisi dels recursos naturals i del medi ambient, amb el consumisme de només el 20% de la població mundial. El creixement sense límit a escala mundial no és possible. Un model que parteix del creixement sostingut no és viable. Amb això el capitalisme arriba als seus límits. No hi ha capitalisme sense creixement i el creixement no només es fa cada vegada més incompatible amb el benestar social, sinó que topa amb els límits dels recursos naturals finits.

Donar vida a les coses que fem significa donar vida a la natura, i allibera recursos naturals per tal que els exclosos d'avui puguin sortir de les seves privacions. Definir les necessitats no es pot fer a nivell de megaempreses per a un consumidor abstracte. Cal una regulació econòmica alternativa, que parteixi precisament de la vida concreta de gent amb necessitats concretes, i no pas d'un *homo economicus* o consumidor abstracte. En termes de Polanyi (la Gran Transició), la regulació i intervenció alternativa té com a tasca emmarcar les relacions econòmiques en un complex d'altres relacions socials, que es basen en principis de solidaritat, democràcia, justícia social i -hi podem afegir avui en dia- sostenibilitat ecològica.

Amb aquesta racionalitat de la vida, té dret a la vida qualsevol ésser viu (humà o no) del nostre planeta, i no només pel fet de ser útil o no per al mercat.